

24-09-2023

UKA2023/17

Pele Broberg, Naleraq

Uunga siunnersuut: Naligiissitaaneq assigiinngisitsinnginnissarlu pillugit Inatsisartut inatsisaat.

(Aningaasaqarnermut, Naligiissitaanermut, Aatsitassanut, Inatsisillu Atuutsinneqarnerannut Naalakkersuisoq).

Siullermeenera:

Akerliuffigiuminaattumik poorlugu Kalaallinik artukkerniaaneq.

Taama naatsigisumik qulequtserlugu Inatsisissamut siunnersuut Naleqqamiit oqaasertalersorna aallartinniarpara.

Pingaaruteqarluinnarpoq innuttaasut inatsisiliornikkut pituttorniaaneq qangalili ingerlanneqartoq maanna oqaasertalerneqarnissaa.

Qanoq ilillutik Naalakkersuisut ”naligiisitaanissamik” oqariartuuteqarsinnaappat, akерlianillu kalaallit nunap inoqqaavisut akuerineqarnikuugaluit ataasinnguamilluunniit ikiorserumanagit?

Sanngiittortagunuku illersugassagut. Inatsisit aqqutigalugit innuttaasut ikiorsertuusaarlugit artukkerniarnagit.

Kingumut 2009-2013 aqutsineq qiviaannartigu. Tassami maanna assinganik uteqqilerparput. 2009-mi Namminersornermut Inatsit eqqunneqarmat Kalaallisut oqaatsigut pisortatigoortumik oqaaserilerpagut.

2010-mi Inuit Ataqtigiit suliaasa siulliit ilaat tassaavoq qulakkeerlugu danskisut oqaatsit pisortatigoortumik atuinnaarissaat.

Aamma taamani “naligiisitaaneq” aammalu ikinnerussuteqarnerarlugit Danskisut illersorniarlugit suliarinerraarneqarpoq. Allaат Nunat Tamalaat nalunaarusiaanni ersarissumik taaneqarpoq politik-kikkut allaffissornikkullu aqutsisut qallunaatoornerullutik, kalaallisut oqaasillit nalikinnerusutut inissisimatinneqartut.¹ Ataqqineqanngilaq Kalaallisut oqaaseqartut nunatsinni 70%-iusut, qallunaatuinnaq oqaasillit 15% attakkaat, kalaallisut qallunaatullu oqaasillit 15% missaani sapinngikkaat. Taamaattorli nunarput aqunniarsariinnaarneqarpoq, nunatsinni ikinnerussuteqartut aallaavigalugit.

¹ <https://unric.org/da/sprog-og-politik-i-groenland/>

Naleraq

Inuiaat Kalaallit tassaernerneqarput nunatsinni nunap inoqqaavinit kingoqqisuusut². Kingoqqisuusnerlu maanna tunngavissatut inertequtaatinniarnearluni.

Taavala Kalaaleqassanngilaq Kalaallit Nunaat. Ullumikkut qallunaatut innuttaassuseqartut Kalaallit Nunaani najungarneq allattorsimaffearneq qulakkeerneaannassaaq.

Ila tupinnaraluttuaq. Aaligooq ullut tamaasa namminiilivinnissatsinnut qanilliarortugut, kinaasuserpullu kulturertut innuttaasugullu pilliutaajuarlutik.

Assigiisitaartitsineq pingaarnertut suliniarneq Naleqqamiit ajuusaarutigaarput. Nunarsuarmioqataluta assigiinngisitaarneq peqataaffigerusukkaluaqaarput. Inuiattulli immikkuullarinnerput nungusarlugu suliniuteqarneq malunnaqaaq.

Allaammi Naalangaaffinngornissaq kinguarsarneqartuarluni, Naalagaaffittut imminut akisussaaffilersorluni innuttaasunik artukkiineq ingerlanneqarnera Naleqqamiit maluginiarparput.

Naleqqamiit “naligiisitaaneq” eqqartorneqartillugu avaqqussinnaanngilarput oqallineq “Kina Kalaa-liuva?” kingornalu Aaliangiiffissatut siunnersuut “Inuit allattorsimaffiat” saqqummiunneqarmata. Tamanna ersarissumik atuarneqarsinnaavoq, Danmarkip Inatsiseqarnermut Naalakkersuisut nittartagaani, ilumuunngitsoq.³

Inuit Ataqtigiit siuttuullutik Naalakkersuisut eqqunngitsumik paasissutissiillutik, inunnik immikkoortitsinertut “Europæiske Menneskerettighedskonvention” Artikel 14, unioqutitsinertut taavaat. Inuit Ataqtigiit aammalu Atassut inersuarmi allaat Nazistinut sanilliussipput, Kalaallit Inatsisitigut kinaassuseqarnissaat oqallisiginerani.

Sulilu ullumikkumut Inuit allattorsimaffiat ataatsimiititaliami ataasiaannarluniluunniit suliarineqanngilaq, aali amerlanerussutillit akuerinikuusaat.

Naligiisitaasuusaartitsineq aqputigalugu kalaallit naqisimaniarnerat oqaasiuvoq sakkortoq, tunngavilersortariaqarparalu.

Ullumikkut kinaluunniit nunatsinni piffissami sivikitsuinnarmi najugaqariarluni piniarnermut allagartartaarsinnaavoq. Tassani Naleqqamiit innersuussimagaluarparput Kalaallit Inuit kisimik taamatut qulakkeerneaqassasut, allamiullu qanorluunniit siunertagissaartigigaluarpata immikkuullarissunik piunasaqaateqarfigineqartariaqarlutik. Tamattami nalunngilarput Great Greenland, nunatsinni puisit amiinik tunitsivik, EU-mut niuernissamik immikkut akuersissutalik ateqartoq “Inuit exemption”.

Inuit kikkuuneri Danskit allaqqatippaat ILO-169 akuerimassuk. Tassani ersarissumik allaqqavoq:

² <https://naleraq.gl/wp-content/uploads/2023/03/Ilanngussaq-7-Inuiaat-Kalaallit.pdf>

³ <https://lovkvalitet.dk/lovkvalitetsvejledningen/reilige-graenser-og-almindelige-principper/3-1-retlige-graenser/3-1-3-internationale-menneskerettighedskonventioner/3-1-3-4-forbud-mod-diskrimination/>

” Anguniakkat tamanut atuuttut

Artikel 1

1. Isumaqatigiissut manna ukununnga atuuppoq:
 - a.
 - b. inuiaat nunani namminersortuniittut, nunat inoqqaavisut isigineqartut, inuiannik nagguigisaminnik **kingoqqisuunertik** aallaavigalugu,”

Malugisiuk oqaasertaa, ”isumaqatigiissut manna ukununnga atuuppoq”.

Tassani Kalaallit, tassa Inuit, allaqqanngillat nunatsinni najungaqartuussasut. Aatsaallu imminut nunap inoqqaavisut immitsinnut nalunaarsorutta (2, selvidentifikation), atuutsineqassalluni.

Ukiorpassuarni Inuit kinaasuseqaratik nungusarneqarnerat danskinit, maanna Naalakkersuisut ingerlateqqiiniarnerat maluginiarparput.

Spiralilersorneqarmata, nuussortitaamata allaallumi inatsisitigut ataataqanngitsinneqarnerat tamaat pivoq Danskisut kunneqarfianiinnitsinni. Allaalluunniimmi ajortuliat amerlaqisut aallarnerneqarput kinaassusiagaalluta Danskisut innuttaasutsumik kinaassuserput taarserneqarmat.

Massakkumut eqqartukkakka nunatsinni najungaqartut minnerpaamik 85%-iusut inatsisitigut kinaasuseqartitaannginnerup kinguneranik eqqungaapput. Annertuumillu nunatta ineriartornissaanut killilersuutaalluni. Taava aperisariaqarpunga, massakkut inatsisissamat siunnersuut nunatsinni innuttaasut qasserarterutaat ikiorserniarlugit suliaava?

Naalakkersuisut saqqummiussaanni allaqqanngivippoq sunarpiaq ajornartorsiutaammat inuiaqatigiit akunnerminni, allaat inatsimmik pisariaqartitsilersillugit.

Akerlianik tigussaannngitsumik oqaasertalerneqarpoq, nunat tamalaanngooq isumaqatigiissutaat malillugit pisussaaffeqarnerarluta. Allaat Danskisut Naalakkersuisa apeqqusigaannik.

Immaqamiuna Kalaallit Nunaani najungaqartuuginnalersugut? Kiisami Naalakkersuisut nassuerutigilerpaat Inuiaajusuusaaginnarlutik?

Taannaqa Namminersornermut Inatsilli eqqunneqarmat partiit anginerit maannamut iliuuseqanngillat Folketingimi qinigaatitaqarunnaarnissaq alloriarfiginngilaat suli.

Naleqqamiit isumaqarpugut ilumut naligiisitaanissaq alloriarfigineqarniarpat, Naalakkersuisut Inatsisartullu maanna isumaqatigiittariaqartut tulliani folketingimut qinersisoqalissappat sassartitaqarniaratik.

Naleraq

Namminersornermut Inatsimmi allaqqavoq Naalakkersuisut aammalu danskit Naalakkersuisui naligiillutik suleqatigiissasut. Taamaasilluni Inatsisartut Naalakkersuisullu nunarput sinnerlugu sinniisuussallutik.

Taamaasilluni folketingimi ilaasortat parteertik sinnerlugu qinigaallutik, folketingimi Danmarki sinniisuuffigalugu.

Naleqqamiit aallarniutitut taavarput una siunnersuut akerliuffigiuminaatsoq, tamannalu attapparput. Naleqqami ilisimaarilluinnarparput suaassuseq apeqqutaatinnagu inuuniarneq ajornarsinnaaqisoq. Aamma ammit qalipaataa aallaavigalugu immikkoortitaajuarlutik kalaallit inissittarnerat takornartaanngilaq. Allaammi Naalakkersuisuni Kalaallisut oqaasilik atorfinnissaanut aporfissalersuisimaneq uani qiningaaffimmi pivoq.

Qularinngilarpullu inatsisissap siunertaa kalaallinik naqisimannikkunnaarluni siunissami aaqqissapat torrallassinnaasoq. Maannakkulli kalaallit nunatsinni 85% aammalu Danmarkimi kalaallit Inuit nalunaarsorneqarnissaat, pisinnaatitaaffioreersullu atuutsinneqarnissaat salliuseriaqartutut taassavarput.

Inuiaat Kalaallit perlerlutik nerinaveersaartinneqartut qinnuigisinnaanngilat nerisassaateqanngineroqqillugit, allaffissorneq innuttaasunik artukkiinerunissaq piumasarissallugu.

Inatsisartoqatikka, qinnuvigaassi ikioqatigiilaarta. Inatsisit Danmarkimiit eqqussuinnarnagit eqaallisaarisa.

Innuttaasut, qinnuigaassi paasinneqqullusi, ajunnginnerpaamik isumaqarlutik politikerit suligaangata ilaatigut ajornartorsiutaanngitsut killilersuutinnagortotaramikkit. Pinngitsaalisummik kater-sissusaatitaaneq qiviaannarsiuk. Una siunnersuut takuinnarsiuk.

Kisianni aamma paaseqqunarpoq sooq 2009-miit 2013-imut ingerlatsineq eqqunneqaqqinnersoq. Politikkikkut partiit piaralutik ersarluleraanga, sumut tamaanga politikki ingerlalersarami.

Naleqqamiit taamatut oqaaseqarluta piffissaasorinngilarput ”naligiisisuusaarniarnerup” eqqunniarneqarnera, unalu siunnersuut itigartillugu.